

**Key words:** *evaluation, quality, criteria and methods of evaluation, a higher school teacher, pedagogical activity, rating, attestation, evaluation of the pedagogical activity.*

УДК 373.2.091(477)«1920/1930»

Т. Ю. Шинкар

Київський університет імені Бориса Грінченка

## МЕТОДИЧНА РОБОТА В СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УКРАЇНИ В 20–30-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

*У статті розкрито теоретичні основи становлення та розвитку методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20–30-ті роки ХХ століття. В основу дослідження покладено аналіз наукових фактів, педагогічного досвіду, теоретичне узагальнення особливостей становлення суспільного дошкільного виховання та методичної роботи в зазначений період. Результати дослідження розкривають вплив провідних ідей педагогічної науки на трансформацію змісту і форм організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах та надають можливість їх використання в оновленому контексті розвитку освіти. Автор констатує, що досліджуваний період характеризувався широким розгортанням мережі закладів дошкільного виховання, визначенням змісту дошкільної освіти, впровадженням нових наукових ідей у практику, підвищенням методичного рівня організації роботи в дитячих установах. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаються в аналізі й систематизації історичних джерел та їх використання у практиці підготовки сучасних фахівців із дошкільної освіти.*

**Ключові слова:** *методична робота, зміст освіти, розвиток, історичний досвід, система дошкільного виховання, суспільне дошкільне виховання, історико-педагогічне дослідження, дитячий садок, дошкільний навчальний заклад.*

**Постановка проблеми.** Перебудова в сучасній системі освіти України, стрімкий розвиток суспільного дошкільного виховання зумовлює необхідність дослідження педагогічного досвіду та історії дошкільної педагогіки з метою вивчення, виокремлення та трансформації продуктивних ідей організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах сьогодення.

Одним із найважливіших чинників ефективної діяльності дошкільного навчального закладу є рівень організації методичної роботи. Діяльність сучасного дошкільного навчального закладу неможлива без організованої методичної роботи, яка віддзеркалює вимоги суспільства до дошкільної освіти: зміни у змісті та технологіях навчання й виховання дітей дошкільного віку, що зумовлені розвитком сучасних інформаційно-комунікативних технологій, запитами батьків та потребами дітей дошкільного віку. Організацію методичної роботи в дошкільному навчальному закладі необхідно переглянути з позиції наукового обґрунтування ефективних форм і методів роботи, витoki яких знаходяться на попередніх етапах розвитку системи суспільного дошкільного виховання.

**Аналіз актуальних досліджень.** У вивченні генези методичної роботи у сфері дошкільної освіти приділено увагу окремим її аспектам, зокрема, становленню й розвитку системи дошкільної освіти, змісту та плануванню

навчально-виховного процесу в дошкільних навчальних закладах, методам і формам його організації (В. Котирло, З. Борисова, К. Крутій, Л. Артемова, О. Проскура та ін.); історико-педагогічним аспектам розвитку освіти, суспільного дошкільного виховання в Україні, характеристиці українського національного дошкілля (І. Улюкаєва, О. Бондар, О. Венгловська, Т. Степанова та ін.). Загальні теоретичні аспекти методичної роботи в закладах освіти висвітлено у працях В. Павленко, І. Жерносек, І. Титаренко, О. Зубкова, С. Майданенко та ін.; розкрито особливості організації методичної роботи в закладах освіти різного рівня на сучасному етапі (А. Богуш, В. Крижко, К. Крутій, Н. Савінова, О. Зайченко та ін.). Генеза системи методичної роботи в радянській та вітчизняній освіті висвітлено в роботах А. Єрмоли, Г. Данилової, Г. Литвиненко, Л. Калініної, О. Капченко, П. Худомінського, Т. Ткачевої та ін., але ці праці стосуються переважно методичної роботи у школі. Проблема розвитку теоретичних основ методичної роботи в системі дошкільного виховання України в 20–30-ті роки ХХ століття не набула узагальнення й недостатньо висвітлена в сучасних наукових дослідженнях.

**Метою статті** є розкриття теоретичних основ становлення та розвитку методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20–30-ті роки ХХ століття в єдності аналізу наукових досліджень, педагогічного досвіду, особливостей становлення суспільного дошкільного виховання та методичної роботи в зазначений період.

**Методи дослідження:** історико-педагогічний аналіз, синтез, узагальнення (вивчення та систематизація наукових джерел, визначення етапів розвитку змісту й форм організації методичної роботи в Україні в означених хронологічних межах); хронологічно-системний (вивчення генезису змісту й форм організації методичної роботи в дитячих садках України в означений період); конкретно-історичний (розкриття педагогічних фактів і явищ, що визначали особливості розвитку змісту й форм організації методичної роботи в дитячих садках України, внесок педагогів-практиків у розвиток методичної роботи в дитячих садках).

**Виклад основного матеріалу.** Перша світова війна та громадянська війна змусили жінок брати активну участь у розбудові й відновленні промисловості держави, сім'я не мала можливості забезпечувати якісне виховання дітей. Збільшилася кількість безпритульних дітей, дітей-сиріт. Державна політика в галузі освіти спрямовувалася на масове створення дитячих будинків для дітей віком від 3 до 15 років. Проте економічний занепад у країні не дав можливості об'єднати в єдиний навчально-виховний заклад усі існуючі на той час установи, у яких здійснювалося виховання й навчання дітей. Тому, продовжили своє існування освітні заклади, у яких педагоги опікувалися вихованням і навчанням дітей саме дошкільного віку.

Період 20–30-х рр. ХХ століття характеризувався остаточним утвердженням радянської влади в Україні та становленням радянської

системи суспільного дошкільного виховання; це був період широкого розгортання мережі закладів дошкільного виховання, розробки змісту дошкільної освіти, орієнтованої на державну політику [1]. На першій Всеукраїнській нараді з народної освіти (1920) було прийнято модель системи освіти України. Відділ народної освіти було поділено на підвідділи, одним із яких був дошкільний [2]. Передбачалися штатні одиниці завідувачів відділами та інструкторів, які працювали над визначенням організаційних форм і методів керівництва дошкільними навчальними закладами [8].

Саме цей період представлений працями українських фундаторів дошкільної педагогіки, серед яких роботи видатних педагогів: А. Гендріхівської, О. Дорошенко, С. Русової, І. Соколянського, В. Чередніченко, Е. Яновської та ін. Науково-методичний сектор Наркомпросу УРСР та секція дошкільного виховання Українського науково-дослідного інституту педагогіки розробили й видали великим тиражем низку методичних посібників для вихователів щодо організації роботи в дитячих садках. Вони засвідчили, що впродовж одного десятиліття тричі суттєво змінювались основні програмні документи. У 1931 році почав видаватися науково-методичний журнал «За комуністичне виховання дошкільника». У ньому друкувалося багато матеріалів методичного характеру, зокрема з організації різних типів закладів суспільного дошкільного виховання. Журнал значною мірою сприяв підвищенню методичного рівня організації роботи дитячих установ, а матеріали розміщені в ньому, дозволили вихователям ознайомитись зі здобутками теорії та практики дошкільного виховання [8]. У сукупності з працями науковців, методичні рекомендації з організації освітнього процесу в дитячих садках заклали теоретичні основи розвитку методичної роботи у сфері суспільного дошкільного виховання.

Однією з особливостей того часу було й те, що українська педагогічна думка була складовою радянської педагогіки. Теоретичний доробок російських педагогів (Є. Тихеевої, Є. Фльоріної, Л. Шлегер, Н. Сакуліної, Ю. Аркіна та ін.) – широко використовувався у практиці роботи дитячих садків в Україні.

Витоки методичної роботи в дошкільних установах пов'язана з роботою школи, у якій вона є невід'ємною складовою освітнього процесу. Вперше офіційно посаду методиста (вчителя-інструктора) в школі запропонували ввести на I Всеросійському з'їзді з питань народної освіти (1914 рік) [7]. У дошкільних закладах ця посада з'явилася значно пізніше, хоча методична робота в них активно розвивалась. Аналіз теоретичних джерел засвідчує різноманітні підходи вчених до періодизації розвитку та становлення методичної роботи. Так, Г. Литвиненко виділяє п'ять етапів розвитку методичної служби: I період – II половина XIX ст. – до 20-их рр. XX ст. – зародження форм і змісту діяльності методичної служби; II період – 20–30-ті роки XX ст. – формування інституційних форм методичної служби навчально-методичного спрямування; III період – 1948–1968 рр. – діяльність

педагогічних кабінетів, їх ліквідація й поновлення з інспекторсько-методичними функціями; IV період – 1967–1991 рр. – діяльність районних (міських) методичних кабінетів; V період – 1991–початок ХХІ ст. – модернізація методичної служби як невід’ємної національної складової [5]. Дослідник А. Єрмола виділяє більше десяти етапів розвитку методичної роботи, співвідносячи їх з історією розвитку держави [4].

У 20–30-х роках ХХ століття суспільне дошкільне виховання лише розпочинало свій розвиток. Перед ним стояли питання визначення змісту освіти, впровадження нових наукових ідей у сфері дошкільного виховання в практику, підвищення педагогічної майстерності вихователів дитячих установ, що спонукало розвиток методичної роботи. Методична робота в закладах для дітей дошкільного віку існувала, хоча це поняття й не використовувалось у широкому педагогічному обігу, а було лише прописане в назвах інструкційних листів, рекомендаціях, положеннях тощо. У 20–30-ті рр. ХХ століття почали активно розвиватися та діяти такі форми організації методичної роботи, як педагогічні виставки та спеціальні комісії з дошкільного виховання при Народному комісаріаті освіти в Україні. Українські делегації долучилися до участі у Всеросійських з’їздах із дошкільного виховання, Всеукраїнських нарадах та конференціях дошкільних працівників. На курсах підготовки дошкільних працівників обговорювалися питання розроблення та впровадження в практику навчальних посібників і методичних рекомендацій з фізичного, морального, трудового розвитку дітей дошкільного віку.

Зусилля науковців того часу були спрямовані на оптимізацію змісту та форм організації діяльності дітей у дитячих садках. Так, у 1922 році з’явилася праця О. Дорошенко «Дитячий садок», де автор розглядала питання організації навчання та виховання дітей у дитячих садках. Ця книга використовувалася вихователями як методичний посібник [3].

У 20–30-х роках ХХ століття відбувався активний пошук шляхів побудови ефективної діяльності дитячих садків, що супроводжувався створенням відповідних наукових інститутів і секторів (Інститут народної освіти, 1920; Вищі трирічні педагогічні курси імені Б. Д. Грінченка, 1922; Український науково-дослідний інститут педагогіки, у складі якого створено сектор дошкільного виховання, 1926), впровадженням у практику перших методичних інструкцій та рекомендацій («Організаційні поради в справі позашкільної і дошкільної освіти», 1918; «Организация массовой методической работы по дошкольному воспитанию», 1932; Положение о дошкольном инструкторе, 1935; «Указание к организации и содержанию методического руководства детскими садами», 1937), розробкою керівництв для вихователів та програм виховання дітей дошкільного віку («Дошкільне виховання», 1918; «У дитячому садку», 1919; «Дитячий садок», 1920; «Теорія і практика дошкільного виховання», 1924; «Теорія і практика дошкільного виховання», 1927; «Програма для дошкільних

закладів», 1932; «Програма для дошкільних закладів», 1934; «Керівництво для вихователя дитячого садка», 1937).

Іншою характерною рисою періоду 20–30-х років ХХ століття став розвиток закладів із підготовки дошкільних працівників: Інститут народної освіти, Вищі трирічні педагогічні курси, педагогічні технікуми, педагогічні факультети інститутів соціального виховання, міжрайонні педагогічні курси. Крім стаціонарних відділень, відкривалися заочні та вечірні відділення. У середині 20-х років діяли три інститути з підготовки фахівців із дошкільного виховання в Києві, Харкові та Одесі. У зв'язку з реорганізацією та розвитком суспільного дошкільного виховання на початку 30-х років відкриваються педагогічні технікуми, у яких здійснювалася підготовка вихователів дошкільних установ, та педагогічні (дошкільні) факультети інститутів соціального виховання, у яких готували організаторів дошкільних закладів. У навчальних планах серед профільних предметів з'явився курс «Організація і планування дошкільної справи». Існувало також і заочне інструктування вихователів через радіомовлення (1931–1933) [6; 8].

Значний вплив на розвиток теорії та практики суспільного дошкільного виховання в Україні здійснювали Всеросійські з'їзди з дошкільного виховання. Українські делегації брали участь у роботі всіх чотирьох з'їздів (1919, 1921, 1924, 1928). Прийняті на них рішення, постанови, як правило, враховувались українськими педагогами у практиці. Слід зазначити, що на цих з'їздах обговорювалися питання концептуального характеру, і нерідко їх рішення призводили до значних змін у змісті та організації дошкільного виховання [8].

Кінець 30-х років ХХ століття – період, коли в результаті напрацювань науковців і практиків були закладені організаційно-змістові засади методичної роботи, затверджено «Керівництво для вихователів дитячого садка» (1938), у якому було сформовано теоретичні, організаційні та методичні основи діяльності дошкільних навчальних закладів в Україні. У 1939 р. відбулося возз'єднання українських земель. Це позначилось і на системі освіти: для всіх п'ятнадцяти республік були визначені теоретичні, організаційні й методичні основи діяльності закладів дошкільного виховання на наступних 50 років.

Не всі прогресивні ідеї того часу, що стосувалися методичної роботи дошкільних працівників, висловлені науковцями та практиками в галузі дошкільної педагогіки, були втілені в життя. Це було зумовлено специфікою соціально-політичної ситуації в першій соціалістичній державі світу, до складу якої увійшла Україна. Тому вивчення історико-педагогічного досвіду в окреслених рамках дослідження розглядаємо як одну зі стратегій інноваційного розвитку системи дошкільної освіти в Україні.

**Висновки.** Аналіз теоретичних джерел засвідчує, що 20–30-ті роки ХХ століття – період широкого розгортання мережі закладів дошкільного виховання, визначення змісту дошкільної освіти, впровадження нових

теоретичних розробок у практику, підвищення методичного рівня організації роботи дитячих установ. З'ясовано, що витoki методичної роботи дошкільних навчальних закладів беруть свій початок у першій третині ХХ століття. У цей період, за змістом і формою, методична робота в дошкільних установах у цілому копіювала шкільну систему. Проте вихователі здійснювали активний пошук шляхів самобутнього розвитку змісту, методів і форм організації методичного супроводу освітньої роботи з дітьми. На той час поняття «методична робота» не використовувалось у широкому педагогічному обігу, а було лише прописане в назвах інструкційних листів, рекомендаціях, положеннях тощо. Паралельно активний пошук шляхів побудови ефективної діяльності дитячих установ супроводжувався створенням відповідних наукових інститутів і секторів, а також закладів із підготовки дошкільних працівників. Зусиллями науковців того часу були закладені теоретичні основи розвитку та організаційно-змістові засади методичної роботи в системі дошкільного виховання України. Через інструктивні матеріали й методичні розробки вони втілювались у практику суспільного дошкільного виховання.

Урахування актуальності проблеми, потреби переосмислення та трансформації ідей історичного досвіду організації методичної роботи в дошкільному навчальному закладі свідчить про перспективність подальших наукових розвідок піднятих питань.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар А. Д. Розвиток суспільного дошкільного виховання в Українській РСР (1917–1967) / А. Д. Бондар. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1968. – 226 с.
2. Дітковська С. О. Становлення системи дошкільного виховання в УРСР (1917–1929 рр.) / С. О. Дітковська // Наук. вісн. Південноукр. держ. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського : (зб. наук. пр.). – Одеса, 2003. – № 9/10. – С. 99–107.
3. Дорошенко О. Дитячий садок / О. Дорошенко. – Київ, 1922. – 217 с.
4. Єрмола А. М. Система науково-методичної роботи інформаційно-методичних центрів з учителями загальноосвітніх навчально-виховних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Єрмола Анатолій Михайлович. – Х., 1998. – 255 с.
5. Литвиненко Г. М. Інноваційний розвиток районних (міських) методичних кабінетів і центрів як науково-методичних установ [Електронний ресурс] / Г.М. Литвиненко // Освіта України. – 2012. – №26. – Режим доступу : [oiporpp.ed-sp.net>metod/1483/1483\\_1.doc](http://oiporpp.ed-sp.net>metod/1483/1483_1.doc).
6. Про реорганізацію мережі і системи педагогічної освіти. Постанова РНК УРСР від 11.08.1930 р. // Бюлетень Наркомосу УРСР. – 1930. – № 40. – С. 633
7. Ситник А. П. Должность – методист / А. П. Ситник // Методист. – 2001. – № 1. – С. 11–13.
8. Улюкаєва І. Г. Історія суспільного дошкільного виховання в Україні : навч. посіб. / І. Г. Улюкаєва ; Бердян. держ. пед. ун-т [та ін.]. – Бердянськ : Колор-Прінт, 2007. – 169 с.

## РЕЗЮМЕ

**Шинкарь Т. Ю.** Методическая работа в системе дошкольного воспитания Украины в 20 – 30-е годы XX века.

*В статье раскрыты теоретические основы становления и развития методической работы в дошкольных учебных заведениях Украины в 20–30-е годы XX века. В основу исследования положен анализ научных фактов, педагогического опыта, теоретическое обобщение особенностей становления общественного дошкольного воспитания и методической работы в указанный период. Результаты исследования раскрывают влияние ведущих идей педагогической науки на трансформации содержания и форм организации в дошкольных учебных заведениях и предоставляют возможность их использования в обновленном контексте развития образования. Исследуемый период характеризовался множеством открытий учреждений дошкольного воспитания, определением содержания дошкольного образования, внедрением новых теоретических разработок в практику, повышением методического уровня организации работы детских учреждений. Перспективы дальнейших научных исследований рассматриваются в систематизации исторических источников и их использование в практике подготовки современных специалистов по дошкольному образованию.*

**Ключевые слова:** методическая работа, содержание образования, развитие, исторический опыт, система дошкольного воспитания, общественное дошкольное воспитание, историко-педагогическое исследование, детский сад, дошкольное учебное заведение.

## SUMMARY

**Shynkar T.** The Methodical Work in the System of Preschool Education of Ukraine in the 20<sup>s</sup>-30<sup>s</sup> of the 20<sup>th</sup> Century.

*The aim of the article is uncovering of the theoretical basis of formation and development of the methodical work in preschool institutions of Ukraine in the 20<sup>s</sup>-30<sup>s</sup> of the 20<sup>th</sup> century. The explanation of these aspects gives an opportunity to understand historical preconditions of the development of the whole system of preschool education in Ukraine.*

*The analysis of scientific facts, pedagogical experience, and generalization of the peculiarities of foundation of social preschool education and the methodical work in the marked period are assumed as basic. The results of the research reveal the influence of the leading ideas of pedagogical science and transformation of the contents and forms of organization in preschool institutions and give an opportunity of their using in the renovated context of the development of education.*

*It has been ascertained by the author that the 20<sup>s</sup>-30<sup>s</sup> of the 20<sup>th</sup> century is the period of vast development of the system of preschool institutions, the definition of the content of preschool education, the implementation of new theoretical elaborations into the practice, the improvement of the methodical level in organization of the work of the child care institution. All this made the theoretical basis for the development of the methodical work in the system of preschool education of Ukraine.*

*It has been proved that the roots of the methodical work of preschool institutions originated at the beginning of the 20<sup>th</sup> century. In this period the methodical work in preschool institutions was like the school system in content and form. But the teachers were searching the ways of the original development of the content, methods and forms in organization of methodical accompaniment of educational work with children. Theoretical basis of the development, organization and sense principles of the methodical work were implemented in the practice of social preschool education through the instructive materials and methodical elaborations.*

*Taking into account the currency of the problem, the necessity of reinterpretation and transformation of the ideas of historical experience and organization of methodical work in preschool institution we affirm the perspective of further scientific researches of these questions.*

**Key words:** *methodical work, the content of education, the development, historical experience, a system of preschool education, social preschool education, a historical and pedagogical research, infant school, preschool institution.*